

Sebeobsluha, samostatnost a zodpovědnost

Když se dnešních rodičů zeptáte, zda je pro ně hodnotou dítě samostatné a zodpovědné, v naprosté většině odpovědí, že ano. V reálu však kompetence svých dětí v tomto ohledu spíše znemožňujeme.

Dnešní děti dovedou některé věci opravdu nečekaně brzy. Ve dvou letech ovládají nejen rodiče, ale i dotykové displeje. Znáám chlapce, který coby tříletý odkoukal otci heslo k počítači a nikým nepozorován na něm začal „pracovat“. Čtyřletá dívka si zase stáhla jakousi hru a nainstalovala ji na mámin telefon. Na druhou stranu tytéž děti zaostávají v základních dovednostech týkajících se sebeobsluhy.

Rozvoj dnešních dětí je v mnohém odlišný od toho, jak to bylo o generaci dříve. To se rodiče obvykle chlubili tím, jak brzy jejich děti odložily plenky, jak hezky mluví, dovedou se obléci, že už jedí lžící a používají příbor. Dnes takové věci rodiče často neřeší. Trendem je naopak rozvoj specifických schopností našich dětí, často pod taktovkou odborníků: angličtina ve školce, kroužky jógy, tanečky, keramika, zpěv, různé sporty... Rodiče své ratolesti na tyto kroužky přihlašují, vodí či vozí, platí je a chlubí se tím, co už jejich děti dovedou. Zároveň však své děti často ještě stále oblékají a někdy i krmí.

Jako by sebeobsluha nebyla hodnota. Jako by bylo důležitější, že dítě dokáže časovat anglické sloveso být, než že se samostatně nají. Na tento posun často narážejí učitelky v mateřských školách:

- „Já učím přes třicet let, a to vám povím, že dnešní děti jsou mnohem méně samostatné, než když jsem začínala. To se i tříletí většinou

sami oblékli, my občas dopomohly s knoflíky nebo tak, ale dneska... darma mluvit!“

- „Řekla bych, že samostatnost předškoláků se posunula o víc než rok. Čtyřletáci, kteří k nám letos nastupovali, mají kolikrát pořád problém vydržet ve školce bez maminky. A to už je listopad. Dřív nám tak dlouho neplakali ani tříletí.“
- „Podívejte, to je děs. Já bych půlku třídy učila používat lžiči! Ony je snad doted' krmily maminky.“

Děti dnes déle necháváme v plenách, do vyššího věku jim utíráme zadeček, čistíme či alespoň dočišťujeme zuby, zavazujeme tkaničky. Školákům pak připravujeme svačiny, kontrolujeme aktovky, pomáháme s domácími úkoly. Připomínáme, že do školy mají mít to a ono, a všude je doprovázíme.

Proč to děláme? Proč si to vlastně sami ztěžujeme? Proč se vzhledem ke svým dětem dobrovolně pasujeme do role osobních asistentů a posléze řidičů, skalních fanoušků, sponzorů a zprostředkovatelů komerčních služeb? Vypozorovala jsem tři důvody:

01 Můžeme si to dovolit. Dříve, když měla maminka dětí víc a k tomu domácnost bez myčky, sušičky, bez jednorázových plen a příkrmů v lahvičkách, nemohla si dovolit to, co dnešní máma jednoho či dvou dětí, notabene často s paní na úklid v zádech.

02 Společenská norma se posunula tímto směrem. Dvouleté dítě v plenách

bývala ostuda a rodiče by se styděli, kdyby svého čtyřletáka ráno ve školce ještě převlékali. Dnes není výjimkou, že pleny nosí i dítě tříleté a s oblékáním dopomáháme pětiletým. A zatímco dříve děti chodily do školy běžně samy už v první třídě, dnes je naopak běžné doprovázet či vozit čtvrtáky i děti starší. Někdy by pak rodiče i docela rádi vyslali dítě samotné, obávají se však, aby nebyli považováni za nezodpovědné.

03 Hodnota samostatnosti klesla. Respektive ji zastínily hodnoty jiné, zejména hodnoty specifických dovedností. Oceňujeme, když naše tříleté dítě umí barvy v angličtině, když čtyřleták sčítá a pětiletý umí čist. Srdce nám plesá, jak krásně naše dítě zpívá, chlubíme se, jak mu jde tanec, co krásného na

Mámy a tátové, kteří za mnou chodí, si často vyčítají, že nejsou schopni zajistit dítěti ideální podmínky. Ale cožpak vychováváme dítě do ideálního světa? Schopnost vyrovnávat se s frustrací, s nepříjemnými okolnostmi se v životě velmi hodí a bez tréninku to nejde.

kroužku keramiky vytvořilo, že chodí na školu pro nadané... Ale že mu asistujeme při jídle či oblékání, že jsme to my, kdo mu ráno připravuje oblečení a svačinu, kdo vše připomíná a kdo ho do té úžasné školy vozí, neřešíme.

04 Spěcháme. Dnešní doba je hektická, uspěchaná. Stále něco nestíháme a trpělivost již není ctností, jakou bývala. Rodiče děti často krmí a oblékají prostě proto, aby to bylo rychleji hotové, aby stihli kroužek, přišli do školky včas...

05 Důraz na bezpečnost. Projevuje se zejména v tom, že své děti nenecháváme nikde samotné. Děti nechodí samy ani do školy, ani nakupovat, ani na hřiště. Party, které běhaly za humny, přežívají jen tu a tam na venkově. Když ovšem byly děti bez dozoru venku, trénovaly si mnoho schopností a dovedností právě z oblasti samostatnosti, sebeorganizace a zodpovědnosti: pohlídat si čas, neztratit se, najít si a udržet kamarády, dohodnout se s nimi, odhadnout své schopnosti a dbát o vlastní bezpečnost, pečovat o mladší děti z party...

My, dnešní rodiče, jsme často už v první třídě dostali klíč na krk a spolu s ním i důvěru, že trefíme a se vším si po cestě poradíme. A také jsme si v naprosté většině případů poradili, případně se naučili říci si o pomoc. Svým dětem však takovou důvěru nedáme. A to svět není nebezpečnější. Kriminalita nestoupá. Dlouho jsem si myslela, že relevantním důvodem jsou auta. Pak jsem však dohledala statistiky a zjistila, že množství automobilů sice od našich mladých let stoupl, ale nehodovost i počet lidí na silnicích zabitých či zraněných naopak poklesla. Jde prostě o náš strach, o to, že jsme mnohem úzkostnější, než byli naši rodiče. Prvňák s klíčem na krku je dnes nemyslitelný hned z několika důvodů: Sám do školy? Ani náhodou, ani s mobilem. Klíč na krk? Co když ho ztratí!? Co když mu ho ukradnou!? Co když se uškrtí!?

Příliš hodné maminky

Nedávno mi líčila matka devítiletého chlapce, jak mu po škole šla z tašky vyndat lahvičku na pití, aby ji vymyla (tedy nejenže na to myslela, ale i tuto povinnost sama splnila). A přitom zjistila, že lahvička byla špatně uzavřená a vytekla do tašky. Když vyndávala (zase máma!) učebnice a snažila se zachránit, co se dá, syn jí u toho nadával, že mu koupila „pitomou“ lahvičku, která se „debilně“ zavírá (obyčejný závit). Matka se rozplakala, syn uraženě odešel. Nasledující dvě hodiny máma žehlila učebnice a sešity, syn se odreagoval na tabletu.

Dnešní děti jsou zvyklé, že máma se postará, připraví, pomůže, připomene. Když takovou

Obrázek z MŠ Masarykova, Holešov

Míra samostatnosti a zodpovědnosti, kterou je vhodné dětem přenechat, se odvíjí od vyspělosti dítěte. Jsou děti, které jsou schopné vypracovávat domácí úkoly již v první třídě zcela samostatně, zatímco jiné potřebují významnou pomoc ještě o rok později. Lišit se přitom od sebe mohou i dvojčata a je zejména na nás rodičích, abychom vhodnou míru posoudili.

svou domnělou povinnost nesplní dokonale, když na něco zapomene, potomek jí bez skrupulí vynadá.

Potíž ovšem pochopitelně není v tom, že máma zapoměla/nestihla či koupila nevhodné zboží. Potíž je, že za záležitosti dítěte převzala zodpovědnost, že toho za své děti příliš mnoho a příliš dlouho dělala.

Tenhle stav pochopitelně není zdravý. Matky jsou vyčerpané a děti nemohou růst. Přebírání zodpovědnosti za vlastní záležitosti je pro děti velmi důležité a my rodiče bychom jim to měli umožňovat. I za cenu, že děti někdy zapomenou a jiné věci nebudou mít dokonalé. Jde o cenné životní zkušenosti.

Míra samostatnosti a zodpovědnosti, kterou je vhodné dětem přenechat, se odvíjí od vyspělosti dítěte. Jsou děti, které jsou schopné vypracovávat domácí úkoly již v první třídě zcela samostatně, zatímco jiné potřebují významnou pomoc ještě o rok později. Lišit se přitom od sebe mohou i dvojčata a je zejména na nás rodičích, abychom vhodnou míru posoudili. Případně může pomoci konzultace s učitelem.

Dětem svědčí i to, že přebírají zodpovědnost za něco či někoho jiného. O to, že má pejsek či kočka vždy čistou vodu, že je vyneseny koš... Domácí práce dětem svědčí hned z několika důvodů:

DÍTĚ ZÍSKÁVÁ PRAKTICKÉ ZNALOSTI a dovednosti, jež se mu mohou v životě hodit, ať už jde o domácnost, či zahradu.

CVIČÍ SE pracovní morálka.

RODINA JE TAKÉ TÝM a dítě se v ní učí být týmový hráč. Umožňuje mu to zažívat pocity užitečnosti, zapojení, radost ze společné činnosti.

A PODSTATNÁ JE, domnívám se, i úleva pro nás rodiče. Když se děti postarají o část domácích povinností, máme pak víc času na to, abychom s nimi podnikli něco dalšího. Nebo jsme prostě odpočatější a život nás víc baví. To je dobré i pro naše děti, pro jejich životní pohodu, spokojenost a také pro to, aby ony samy jednou chtěly být rodiči.

Role pedagoga

Někdy jsou to dokonce i sami učitelé, kdo přenášejí zodpovědnost za záležitosti dětí na jejich

rodiče. „Naše paní učitelka posílá domácí úkoly e-mailem nám rodičům, a když dítě úkol nemá, vyčítá to zase nám,“ svěřila se mi například nedávno matka druháka.

Na druhé straně často právě učitelky a učitelé mateřských i základních škol samostatnost dětí podporují. Kdo považuje domácí přípravu za záležitost dítěte, kdo nabádá rodiče, aby své děti k samostatnosti a zodpovědnosti vedli. Aby své školáky například učili, jak si tašku připravit, a nedělali to za ně. Aby nechali své předškoláky obléci se samostatně, aby jim dávali místo lžice příbor apod.

Jak z toho ven

Cílem našeho rodičovského snažení je člověk stojící na vlastních nohách, samostatný a zodpovědný. K tomu je dítě třeba vést, dopřát jim, aby za sebe adekvátně věku a svým schopnostem rozhodovaly, aby si řešily své záležitosti. Když si uvědomíme, že za své děti přebíráme příliš mnoho zodpovědnosti my, že jejich kompetence v tomto ohledu spíše znemožňujeme, můžeme to změnit.

Pomoci nám může už to, že si nastavíme samostatnost dětí jako hodnotu. Když si uvědomíme, že se bojíme víc, než je zdrávo. Že děti potřebují občas spadnout, zažít nezdár či nepohodlí, aby se z toho mohly poučit.

Dalším pramenem může být citlivost k tomu, jak to mají samy děti. Potřeba nabývat samostatnosti je krásně patrná už u malých batolat: sám! / sama! patří k prvním slovům a i děti, které ještě nemluví, dávají velmi zřetelně najevo svou nevoli, když jim pomůžeme více, než je jim milé. A touha být schopný, samostat-

Obrázek z MŠ Svatováclavská, Uherské Hradiště

ný a zodpovědný se rozvíjí dále. Vzpomenete si na pocit hrdosti, který vás zaplavil, když jste došli poprvé sami nakoupit? Kolik vám bylo? Dopřejte něco podobného i svým dětem.

Využívat můžeme též nepříjemných okolností, jež nás potkávají. Možná to zní na první pohled paradoxně, ale i nesnáze mohou být užitečné. Coby rodiče v sobě máme přirozený pud své dítě ochraňovat, pomáhat mu, bránit ho. Uplatňovali jsme jej však vždy v souladu se vším ostatním, co bývalo tradičně potřeba: postarat se o další děti, o domácnost, hospodářství... Nyní si pro potraviny dojdeme do supermarketu či si je dokonce necháme zavézt až ke dveřím. Živobytí zajištěno. A tak pečujeme, staráme se, veškerou svou energii vnucujeme dítěti. Pud péče a ochrany hypertrofuje. Nepříjemné události, jež nás donutí péči umenšit, tak mohou být nakonec „z nouze ctnost“. Sama

jsem si až s třetím dítětem uvědomila, jak jsou mé starší děti schopné. Až když jsem přestala mít kapacitu za ně a pro ně některé věci dělat, zjistila jsem, že jsou to v pohodě schopné dělat samy, ba si to dokonce užijí.

Mámy a tátové, kteří za mnou chodí, si často vyčítají, že nejsou schopni zajistit dítěti ideální podmínky. Ale cožpak vychováváme dítě do ideálního světa? Schopnost vyrovnávat se s frustrací, s nepříjemnými okolnostmi se v životě velmi hodí a bez tréninku to nejde.

Často právě skutečnost, že dítě něco nemůže nebo nemá, ať už jsou to materiální statky, či třeba stálá a plná pozornost rodiče, může být zdrojem ctností: třeba trpělivosti či fantazie. Sama si třeba vzpomínám, jak jsem ve školce nesnášela odpolední spání. Nespala jsem a ty dvě hodiny bylo opravdu náročné zvládnout ticho, s minimem pohybu. Paní učitelky rozčilovalo i to, že jsem měla otevřené oči. Postupně jsem si vynalezla metodu, jak to zvládat: přikryla jsem si hlavu dekou a udělala si tak malou „jeskyňku“, v níž jsem si snovala pohádkové i dobrodružné příběhy a hrála s nitkami vytaženými z povlečení. Tím nechci říct, že nutit děti spát je správné — to vůbec ne. Chci říct, že frustrace nemusí být jen a pouze špatná. Že namísto toho, abychom nad nouzí hořekovali, můžeme ji využít k podpoře ctností, svých i našich dětí. ■

Mgr. et Mgr. Pavla Koucká

Autorka je psycholožka a bioložka, matka tří dětí.

Knižní tip

Uvolněné rodičovství

Snaha o dokonalost, maximální bezpečí a optimální rozvoj potomkových schopností vede k vyčerpaným rodičům a přetíženým dětem. V reakci na takové děti a rodiče rozvíjí autorka koncept uvolněného rodičovství. Zabývá se například zacházením s emocemi, nasloucháním rodičovské intuici, vyváženým uspokojováním potřeb všech členů rodiny, pozorností, kterou děti potřebují, zvyšováním psychické odolnosti... Knihu napsala Pavla Koucká a zakoupíte ji na obchod.portal.cz.

